

**(Vroeg)hulp bij
huiselijk geweld en
kindermishandeling**

De sociaal werker en het AMHK

Inleiding

Gemeenten zijn vanaf 1 januari 2015 verantwoordelijk voor de aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling. De Steunpunten Huiselijk Geweld (SHG's) en de Algemene Meldpunten Kindermishandeling (AMK's) worden samengevoegd tot AMHK's, Advies- en Meldpunten Huiselijk Geweld. Deze nieuwe situatie geeft gemeenten de mogelijkheid om huiselijk geweld en kindermishandeling vroegtijdig, doortastender en integraal aan te pakken. In deze brochure leest u hoe sociaal werkers hierbij een belangrijke rol spelen.

Sociaal werkers zijn de vertrouwde gezichten in de buurt en krijgen vroegtijdig signalen als het mis gaat. Ze zijn betrokken bij de directe leef sfeer van buurtbewoners en hebben hun vertrouwen. Ze vormen de verbinding tussen gezin, kinderen en omgeving. Ze bieden snel, laagdrempelig hulp en stimuleren de eigen kracht van het gezin. Op de peuterspeelzaal, als (school-) maatschappelijk werker, als jongerenwerker of opbouwwerker op straat, of als er schulden zijn.

Voor een efficiënte, snelle aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling is een goede samenwerking tussen sociaal werkers en toekomstig AMHK cruciaal. Sociaal werkers zijn de professionele verbinders die samenwerken in en met wijkteams, regionale voorzieningen (veiligheidshuizen) en die toekomstige AMHK's. Sociaal werkers zijn de partners bij uitstek om de nieuwe gemeentelijke opdracht met de basiseis van sociale preventie verantwoord vroegtijdig en laagdrempelig op te pakken.

Allesbepalend is een geoliede frontoffice van dat AMHK: kennen de professionals elkaar en weten zij elkaar snel te vinden? Sluit het AMHK goed aan bij de lokale zorgstructuur die in de buurt werkt? Het vraagt vertrouwen en een gedeelde visie op aanpak van de problematiek, met als uitgangspunt één gezin, één plan, één regisseur. Van de betrokken organisaties, en de professionals.

Het eerste signaal omzetten in effectieve actie kan erger voorkomen. Samenwerken en elkaars expertise naar waarde schatten en inzetten in straks de kunst. Na het lezen van deze brochure weet u dat de sociaal werker voor vroegsignalering en het AMHK een onmisbare schakel is.

10 redenen om voor sociaal werkers te kiezen

1
Sociaal Werkers
zijn een
zorg minder.

2
Sociaal Werkers
doen meer
voor minder
geld.

3
Sociaal Werkers
benutten de
kracht van
vrijwilligers.

4
Sociaal Werkers
laten jongeren
groeien.

5
Sociaal Werkers
zijn
vakmensen.

6
Sociaal Werkers
vergroten de
zelfredzaamheid
van de buurt.

7
Sociaal Werkers
hebben lef
en weten van
aanpakken.

8
Sociaal Werkers
zijn meesters
in verbinden.

9
Sociaal Werkers
horen in het
hart van sociale
wijkteams.

10
Sociaal Werkers
besparen de
gemeenschap
tientallen
miljoenen.

www.sociaalwerkers.nl

1. Omvang en vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling

Huiselijk geweld, inclusief kindermishandeling, is de meest voorkomende vorm van geweld in Nederland. In circa 50% van alle meldingen zijn er kinderen bij betrokken.

Huiselijk geweld kent vele verschijningsvormen: relationeel geweld, huwelijksdwang, eer-gerelateerd geweld, verwaarlozing, ouder- en ouderenmishandeling, uitbuiting en psychisch geweld. Daarbij gaat het zowel om lichamelijk als psychisch geweld. In 8% van de gevallen is er sprake van seksueel geweld. Deze vormen van geweld zijn relationeel, maar kunnen ook buiten de huissituatie afspelen, zoals vechtscheidingen

Huiselijk geweld is omgeven met schaamte en taboe, en heeft een enorme impact. Niet alleen de slachtoffers en de plegers, ook de directe omgeving en andere betrokkenen krijgen te maken met de schadelijke gevolgen. Die variëren van sociale uitsluiting, verbroken familieverbanden tot vluchtgedrag (drank, drugs) en disfunctioneren op vele vlakken. De langetermijn-schade voor kinderen die getuige zijn van huiselijk geweld is levenslang zichtbaar.

Huiselijk geweld is een enorme maatschappelijke kostenpost. In de eerste plaats hebben de directe slachtoffers recht op veilig en beschermd leven en opgroeien en een kans op een beter bestaan. Gezondheid, opleiding, werk, school, sociale verbanden, vrijwel alles lijdt er onder. In de tweede plaats is de inzet door politie, justitie en andere maatschappelijke organisatie enorm. En bovendien is bij huiselijk geweld en kindermishandeling vaak sprake van overdracht tussen generaties. Mishandelde kinderen worden vaak mishandelende volwassenen. Jongerenwerkers, maatschappelijk werkers kunnen een belangrijke rol spelen in signaleren en doorbreken van die overdracht.

In cijfers

- Slachtoffers: per jaar circa 200.000 volwassenen en 100.000 kinderen
- Circa 9% van Nederlandse bevolking is afgelopen vijf jaar slachtoffer geweest
- Aantal meldingen bij politie of meldpunt ligt rond 20%
- Plegers: 100.000 tot 110.000 mensen, 87% mannen
- Gemiddeld 45 dodelijke slachtoffers per jaar, waaronder 13 kinderen
- 30 – 40% van alle zaken die bij Reclassering Nederland binnenkomt, gaat over huiselijk geweld.

2. Signaleren, herkennen, overleggen, ondersteuning bieden, hulp inschakelen

Huiselijk geweld vindt meestal plaats achter gesloten deuren en wordt pas opgemerkt als het al te laat is. Ook instanties, zoals de sociale dienst, leerplichtambtenaren, bureau schuldhulpverlening en consultatiebureaus krijgen te maken met cliënten die gedrag of tekenen vertonen die samenhangen met huiselijk geweld: een kind met opvallende blauwe plekken, een patiënt met vreemde verwondingen, een cliënt die niet functioneert en in huilen uitbarst.

De wettelijke meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling verplicht organisaties en werkers in de zorg, welzijn en onderwijs een meldcode te hebben en hiernaar te handelen. Maar betrokken professionals zijn daarin vaak nog te terughoudend. Zij hebben weliswaar een 'niet plus-gevoel', maar grijpen dan nog niet in, bijvoorbeeld uit loyaliteit naar het gezin, of uit handelingsverlegenheid.

Deze professionals horen eerst zelf proactief te handelen na signalering en met het gezin(systeem) in gesprek te gaan om problemen aan te pakken. Vervolgens vervult het AMHK een taak in advies geven aan die professionals bij dat 'niet plus-gevoel'.

Als de professional meldt omdat de situatie te ernstig wordt en de veiligheid van de betrokkenen in gevaar komt, moet het AMHK het overnemen. Voorwaarde is dat professionals het AMHK weten te vinden en er onderling vertrouwen is, zodat zij samen het probleem aanpakken.

Er is een melding gedaan bij het steunpunt huiselijk geweld (SHG) over huiselijk geweld in een gezin met één kind. De ouders liggen in scheiding en de man heeft de vrouw regelmatig bedreigd en geslagen. Door financiële nood blijft mevrouw op het adres wonen. Dochter is getuige van het geweld. Naar aanleiding van melding is door het steunpunt huiselijk geweld (SHG) contact gezocht met het gezin. Het SHG heeft mevrouw toegeleid naar de sociaal werker van het maatschappelijk werk. De echtgenoot wordt ook door de sociaal werker voor dit gesprek uitgenodigd. Gezamenlijk maken ze een veiligheidsplan en herstelplan waar ze zich alle twee aan committeren, gericht op het stoppen van het huiselijk geweld. Daarnaast helpt de sociaal werker de vrouw bij het op de rails krijgen van haar leven.

Vroegsignalering bij schulden en relationele problemen

De grootste aanleidingen voor huiselijk geweld zijn schulden en relationele problemen. Omwonenden, familieleden en het sociaal netwerk weten vaak al dat er problemen in het huishouden zijn. Ze horen en zien het gezin letterlijk wegglijden, maar zijn onmachtig om dat proces te stoppen. Terwijl vroegtijdig ingrijpen vaak erger voorkomt. Dat vermindert de spanning, vergroot sociale controle en geeft rust, zodat iedereen weer vooruit kan kijken.

Een volwassen vrouw trapte de deur in bij haar volwassen broer. Broer maakt het tuinhokje kapot bij zijn zus. De medewerker van het SHG gaat met beiden in gesprek. Zij beschuldigden elkaar van financiële uitbuiting van vader en trekken het beheer van de financiën naar zich toe door vader telkens een machtiging voor de bank te laten ondertekenen. Na enkele gesprekken, waarin deze onderlinge strijd en wantrouwen over en weer aan de orde is geweest, werd voorgesteld om het financiële beheer niet meer zelf te doen maar uit te besteden aan een onafhankelijk budgetbeheerder. Zo wordt de rust voor vader en beide kinderen hersteld.

Des te korter een bedreigende situatie duurt, des te kleiner het risico op trauma's. Dat geldt ook voor de plegers. Lichtere vormen van ondersteuning en begeleiding kunnen een kostbaarder beroep op zwaardere zorg en justitie voorkomen. Beter voor het gezin, goedkoper voor de maatschappij.

Door de overheveling van GGZ- en AWBZ-taken van Rijk naar gemeenten lopen kwetsbare groepen het risico sneller in isolement te belanden. Er wordt bezuinigd op begeleiding uit de tweede lijn en er is minder toezicht op deze mensen. Als gemeenten dat gat niet dichtten, neemt de kans op huiselijk geweld onder deze groepen toe.

Sociaal werkers handelen vanuit hun specifieke en generieke kennis. Zij kunnen vroegsignaleren en voor deze kwetsbare groepen snel schakelen binnen interdisciplinaire teams. Ze hebben kennis van methodieken, protocollen en beroepsstandaarden. Zij schalen op naar zwaardere zorg als het nodig is, maar niet eerder.

Via de politie komt een melding bij het SHG van een vermoeden van geweld in huiselijke kring. Het gaat om een gezin met een meerderjarige zoon en twee nog minderjarige dochters. De zoon van het gezin heeft zijn moeder geslagen. De ruzie is ontstaan doordat het jongere zusje berichten in de telefoon van de zoon heeft gelezen. De zaak escaleerde toen de zoon agressief werd en moeder daarop ingreep. Moeder wilde geen aangifte doen.

De sociaal werker bespreekt de melding met moeder en zoon. Al snel blijkt dat het achterliggende probleem is dat de zoon graag zelfstandig wil wonen, maar werkloos is en geen uitkering krijgt. De ondersteuning vanuit het sociaal werk heeft voor allen opgeleverd dat er meer begrip komt voor elkaar en dat er heldere afspraken zijn over de regels in huis en de privacy van alle gezinsleden.

Vroegtijdig ingrijpen

Als je er snel bij bent, is lichte hulp vaak al voldoende om het gezin weer op een goed spoor te krijgen. Sociaal werkers helpen het gezin bijvoorbeeld door de financiën op orde te (laten) brengen, afspraken te maken met de school, of vrijwilligers in te schakelen om de tuin eens op te ruimen. Maar soms is de situatie zo ernstig dat tijdelijke opvang van slachtoffer of plegers elders noodzakelijk is, bijvoorbeeld bij eerwraak of bij een huisverbod.

'Als sociaal werker bereik ik juist mensen die hulp nodig hebben, maar door wantrouwen, slechte ervaringen en/of niet weten wie zij moeten benaderen. In contact met een jongen van 15 begreep ik dat er thuis geen (sociale) veilige omgeving was. Op een avond was er een escalatie en is in overleg met de ouders de crisisdienst gebeld. Mijn collega en ik hebben samen met de medewerker van de crisisdienst een goed en duidelijk gesprek met de ouders en de jongen gehad. Daardoor is er draagvlak gecreëerd zodat de jongen thuis kon blijven wonen.'

Antoinet Wijnakker, Sociaal Werker van het jaar 2013 en Team Jongerenwerk Radius

Sociaal werkers in de buurt

Sociaal werkers werken dichtbij de mensen in buurten en wijken. Ze werken op straat, hebben het vertrouwen van bewoners en weten wat er leeft. Ze komen bij de mensen thuis en kunnen hulp en ondersteuning inschakelen vanuit hun netwerk, zoals het sociaal wijkteam. Sociaal werkers zijn onafhankelijk en geen (zorg-)partij in huiselijke conflicten. Juist in een crisissituatie staan daarom zowel plegers als slachtoffers open voor hulp en ondersteuning. Sociaal werkers moeten snel kunnen schakelen en hulpverlening zonder bureaucratische rompslomp kunnen inzetten. Dat betekent dat als een pleger een tijdelijk huisverbod opgelegd krijgt, de hulp binnen tien dagen

opgezet en uitgevoerd moet worden. Het (toekomstig) AMHK is vanaf 2015 verantwoordelijk voor die coördinatie van die hulpinzet. Soms vrijwillige hulp, soms gedwongen hulp als er al een strafrechtelijke procedure loopt tegen de pleger. Maar snelle hulp, gerichte op het gehele gezins-systeem, is noodzakelijk.

Het SHG wordt gebeld door de 14-jarige Paul. Er is veel ruzie en stiefmoeder mishandelt en bedreigt de vader. Zijn vader heeft hem in vertrouwen genomen en samen willen ze ervoor zorgen dat stiefmoeder - en haar dochtertje van 9 jaar - het initiatief neemt om te vertrekken. Paul is doorlopend bezig om 'bewijsmateriaal' te verzamelen (foto's en opnames) met zijn telefoon.

Er wordt na overleg direct contact met vader - die inmiddels door zijn zoon is geïnformeerd - opgenomen over de thuissituatie. Daarnaast probeert de zorgcoördinator een afspraak te plannen met vader en stiefmoeder om samen te bespreken wat de mogelijkheden zijn om hulp in te schakelen voor het gezin. Hoewel vader zeer open communiceert, ziet hij de ernst van de situatie (nog) niet in. De zorgcoördinator vertelt vader dat het belang van zijn zoon prevaleert en dat het SHG een melding zal doen bij het Advies- en Meldpunt Kinder mishandeling. Vader zegt hier achter te staan, omdat hij zelf geen uitweg meer ziet.

Eigen kracht stimuleren

Sociaal werkers stimuleren de eigen kracht en het sociaal netwerk van burgers. Betrokkenheid, eigen verantwoordelijkheid en zelfregie zijn belangrijke aspecten bij een succesvolle aanpak van huiselijk geweld. Sociaal werkers weten als geen ander hoe ze kunnen helpen om netwerken op te bouwen, (opnieuw) te activeren en hoe de eigen kracht van mensen ingezet kan worden. Vaak ontbreekt het daar aan bij situaties die zijn geëscaleerd. Het is juist dan zaak de betrokkenen zo snel mogelijk weer handelingsperspectief te geven en te betrekken bij de oplossing van het probleem.

Een gezin, waar sprake is van verwaarlozing van twee kinderen van 14 en 18, wordt uitgenodigd voor een eigenkracht-conferentie. Moeder weigert want volgens haar heeft zij geen familie of netwerk die hieraan willen deelnemen. De sociaal werker inventariseert op verzoek van het AMK samen met moeder en de kinderen wie zij kunnen uitnodigen. Uiteindelijk wordt er een groep geformeerd die deel wil nemen. Ondertussen is het contact tussen moeder en enkele familieleden al hersteld.

De sociaal werker heeft kennis van meerdere terreinen en richt zich integraal op het functioneren van personen en gezinnen. Hij pakt samen met betrokkenen de zaken concreet en in samenhang aan. Denk aan ò de schulden, ò het schoolverzuim ò de verslaving, waarbij de sociaal werker eerst kijkt of zaken zelf opgelost kunnen worden door het gezin en/of het netwerk, of dat specialistische hulp noodzakelijk is. Dat scheelt een hoop gedoe en veel geld. Sociaal werkers houden een vinger aan de pols om nieuwe of grotere problemen te voorkomen (waakvlamfunctie). Dat kan heel simpel, maar is wel effectief: door regelmatig even langs te komen of een telefoontje te plegen. Sociaal werkers werken hierin - waar het kan - nauw samen met vrijwilligers. En sociaal werkers stimuleren wederkerigheid; slachtoffers van huiselijk geweld kunnen hun ervaringen delen met anderen, en anderen ook helpen, als lotgenoot of ervaringsdeskundige.

Een sociaal werker in Deventer hoorde dat een vrouw na huiselijk geweld uit het westen van het land nieuw in de wijk was en zich eenzaam voelde. Hij ging langs en stelde haar voor om als vrijwilliger in een buurthuis te komen helpen. Zij heeft nu een sociaal netwerk opgebouwd.

Bij overspannen mantelzorgers ligt huiselijk geweld op de loer. Juist daar heb je ondersteuning nodig, via sociaal werkers en vrijwilligerscentrales die hen kunnen ontlasten via bijvoorbeeld respijtzorg.

3. Rol gemeente: professionals met elkaar verbinden

Sociaal werkers zijn, net als andere professionals, verplicht om huiselijk geweld te signaleren, ook via kinderen en jongeren. Omdat ze nauw betrokken zijn bij het onderwijs, de centra voor jeugd en gezin, jeugdzorg en veiligheidshuizen vormen ze ook hier de schakel tussen instanties. Hoewel ook professionals zoals huisartsen, wijkverpleegkundigen, consulenten van woningbouwverenigingen, leerplichtambtenaren en leerkrachten signalen oppikken die kunnen duiden op huiselijk geweld, blijft efficiënte, broodnodige uitwisseling hierover tussen deze professionals te vaak achterwege. Gemeenten moeten vanuit hun verantwoordelijkheid voor de aanpak van huiselijk geweld de netwerkvorming in de wijk, bijvoorbeeld in sociale wijkteams, stimuleren. Dat is een cruciale randvoorwaarde om tijdig in te kunnen grijpen bij (dreigend/escalerend) huiselijk geweld. Signalen mogen niet verloren gaan. Dat vraagt om samenwerking en afstemming, zodat professionals elkaar kennen en elkaar weten te vinden als dat nodig is. Zonder drempels, ingewikkelde indicatie-instrumenten, enzovoort. Een gemeenschappelijke taal en gemeenschappelijke basis-kennis en vaardigheden bij de aanpak van huiselijk geweld horen daarbij.

Veiligheid voorop

Als de directe veiligheid in het geding is, is vanaf 2015 het AMHK het aanspreekpunt voor professionals en burgers. Het moet het herkenbare, laagdrempelige coördinatiepunt worden, waarvan burgers weten wat het biedt: informatie en advies, maar ook concrete hulp bij een melding van huiselijk geweld of kindermishandeling. Medewerkers van de AMHK zijn niet zelf de hulpverleners, maar fungeren vooral als verbindingsofficieren met wijkteams, CJG's en andere hulpverlenende

instanties. Een AMHK moet zowel de hulp opstarten, als onderzoek in gang zetten als dat nodig is, bijvoorbeeld bij ernstig vermoeden van kinder- of ouder(en)mishandeling. Hoe sneller de hulp op gang komt, des te beter grotere schade beperkt kan worden. Een AMHK moet onafhankelijk werken, maar wel nauwe banden en korte lijntjes hebben met burgers, de sociaal werkers en andere professionals in de buurt, dorp of wijk.

Integrale visie gemeente

De transities in het sociale domein vragen om een integrale visie bij gemeenten. Er verandert veel in zorg en welzijn. Gemeenten krijgen voor steeds meer zaken de verantwoordelijkheid. Bijvoorbeeld bij lichtere vormen van ondersteuning, in de jeugdzorg en de begeleiding van sociaal zwakkere burgers. Huiselijk geweld heeft raakvlakken met deze en andere probleemgebieden. Het is zaak om de juiste samenhang te zien en een visie te ontwikkelen op signalering, handelen en ingrijpen, in relatie tot andere probleemgebieden. Vrijwel altijd is er samenhang tussen huiselijk geweld met andere terreinen in het sociale domein. Daarom is het zo belangrijk dat je kunt werken met professionals die het hele sociale domein kunnen overzien en daarin kunnen schakelen en verbinden, en niet gehinderd worden door opgetrokken grenzen als leeftijd van doelgroep, indicatiestellingen en financiering. Een AMHK moet niet te ver afstaan van de hulpverlening bij huiselijk geweld en kindermishandeling. Het principe van regionaal organiseren en sub-regionaal uitvoeren zorgt ervoor dat de hulp dicht bij de burgers in de wijk blijft en de hulp snel kan schakelen. Afschalen waar mogelijk, opschalen indien nodig.

De visie van de vier grote steden (G4) op de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling is in tien punten weergegeven (uit "Een veilig thuis, gemeentelijke visie op de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, 2013). Hier volgen zij in het kort:

1. Veiligheid voorop. Duurzaam herstel van veiligheid
2. Triage: professionele inschatting van gevaar realiseren
3. Één gezin, één plan, één regisseur
4. Inzet van eigen kracht en sociaal netwerk
5. Intact houden van de sociale omgeving
6. Visie op hulpverlening
7. Kinderen gaan voor
8. Zonder drempels kunnen bespreken van vermoedens
9. Planmatige en gelaagde preventie
10. Eenheid in juridische logica's

Privacy

Privacy-bepalingen mogen gerichte hulp nooit in de weg staan, zeker niet als er grondrechten van burgers worden geschonden, zoals bij huiselijk geweld. Maar regels en wetgeving rondom privacy zijn er niet voor niets. Vooral op het terrein van onderzoek naar signalen van huiselijk geweld moeten bepalingen over wat wel en niet mag bij het achterhalen van (achtergrond)gegevens van iemand, in acht genomen worden. In regionale convenanten moet afgesproken worden welke gegevens uitgewisseld mogen worden, op welk niveau. De wet laat hiervoor voldoende ruimte, mits goed beargumenteerd en afgestemd tussen de verschillende partijen. Betrokken organisaties moeten ook transparant zijn naar hun cliënten als het hier om gaat.

Tekst **Ernst Radius (MOgroep)**, Paul van Bodengraven (De Smaakmakers)
Eindredactie, **Jennifer Elich (MOgroep)**
Vormgeving & realisatie **De Smaakmakers, Driebergen**
Oplage 1.000, ISBN 978-94-91509-04-9
April 2014

De MOgroep is de brancheorganisatie
voor Welzijn & Maatschappelijke Dienstverlening

MOgroep
Maliëbaan 71H
3581 CG Utrecht
tel. 030 – 721 0 721
info@mogroep.nl
www.mogroep.nl